

KÖNYVTÁR- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI
TANULMÁNYOK

Nemzeti Könyvtárunk megalapításának visszhangja a korabeli magyar sajtóban

KÓKAY GYÖRGY

A KÖNYVTÁRALAPÍTÁS 160. ÉVFORDULÓJÁRA

I.

„Tanúja vagyok, még a hidegebb és indifferentebb Magyaroknak is arról az ő meglepetésekről, amillyennel az Exczellenciád példátlan áldozatját, melylyel becses Nemzetét s a Hazai Erudítiót boldogítani méltóztatott, a minapi újságokból vették. Csak maga egy könyvtárnak összeszedése is, hát még azoknak a közközen nem forgó kintseknek koronás fejekhez illő egybegyűjtése, már az egész Nemzetnek tiszteletét s minden korabeli tudósoknak háládatosságát megérdemelné: mit tudjunk hát szólni akkor, mikor annak még ingyen való elajándékozását kell hallanunk? El kell boríttatnunk a csodálkozástól, tele kell érzéssel telnünk, némán kell bámulnunk és tisztelnünk a szokatlan nagyságot, mint magát a természetet, tulajdon munkáiban, és aki legtöbbet tud is közülünk kifejezni, ennyit mondhat: Széchényi!!”¹ E lelkes mondatokat *Csokonai* vetette papírra 1802 szeptember 24-én *Széchényi* Ferenchez írott levelében, kevéssel azután, hogy híret vette *Széchényi* elhatározásának: annak, hogy könyvtárát a nemzetnek ajándékozta. Igaz, hogy *Csokonai* e levele személyes kérést is tartalmazott: a betegeskedő, állástalan költő, akit éppen akkortájt súlyos anyagi csapás is ért — édesanyja házát elpusztította a debreceni nagy tűzvész — kísérletet tett arra, hogy az újonnan létesítet könyvtárnál alkalmazást nyerjen, fent idézett mondatai mégis általános hangulatot fejeztek ki. Hogy *Széchényi* tette korának magyar értelmisége körében valóban a tisztelet és a hála érzéseit váltotta ki, eddig is tudtuk: ezt a *Csokonai*éhoz hasonló megnyilatkozások, sőt költői művek egész sora bizonyítja. A könyvtár történetével foglalkozó munkák, valamint történeti bibliográfiáink és repertóriumaink helyel-közzel megemlékeztek azokról a sajtóhangokról is, amelyek a könyvtár megalapításával foglalkoztak. E korszak magyarországi időszaki sajtójának tanulmányozása azonban meggyőz arról, hogy nemzeti könyvtárunk megalapítása sokkal nagyobb visszhangot váltott ki újságjainkban, mint ahogyan arra hivatkozni szoktak. Mint láttuk, maga *Csokonai* is azt írta, hogy kortársai az újságokból értesültek e fontos eseményről. S bár ebben az időszakban, a magyar jakobinus mozgalom elfojtása utáni években, a bécsi kormány mindent elkövetett a fiatal magyar időszaki sajtó elnémítására — vagy legalábbis elnyomorítására — ezekben az években mindössze két magyar nyelvű lapunk jelent meg, a bécsi magyar-, és a pozsonyi, valamint pestbudai német lapok bőséges tájékoztatással szolgáltak olvasóiknak *Széchényi* Ferenc könyvtáralapításáról. Az alábbiakban e sajtó-visszhangról szeretnénk áttekintést adni, részben azért, hogy kiegészítsük az eddig ismert adatokat, részben pedig azért, hogy tisztább képet kapjunk arról: miként fogadta a magyar közvélemény a könyvtár megalapításának híret?

Mielőtt rátérnénk az újságcikkek ismertetésére, utalni szeretnénk röviden azokra a megnyilatkozásokra, amelyek már az előző évtizedekben határozott igényt fejeztek ki egy magyar nemzeti könyvtár iránt. *Osokonai* meglepetésről beszélt ugyan, de ez legkevésbé sem jelenti azt, hogy kora magyar értelmiségének egy részében nem élt az igény egy olyan könyvtár iránt, amely a magyar irodalom és tudományosság tárháza és központja lehetne. A magyar felvilágosodás korának kulturális törekvései között jelentős helyet foglalnak el a különböző bibliográfiai, valamint könyvtárak létesítésére irányuló kezdeményezések. Irodalmunk első számbavevői, nemzeti bibliográfiánk úttörői, a *Kovachichok*, *Horányiak*, *Sándor* Istvánok, akik munkásságukkal a magyarságnak a felvilágosult Európához való tartozását akarták bizonygatni, lépten-nyomon beleütköztek munkálataik legnagyobb akadályába: egy nemzeti könyvtárnak nevezhető gyűjtemény hiányába. Nem véletlen, hogy — többek között — bibliográfus is volt az, aki hazánkban az elsők között felvetette a nemzeti könyvtár szükségességét. *Kovachich* Márton már 1774-ben felvázolta emlékiratában egy ilyen jellegű könyvtár körvonalait. Hasonlóképpen nála találkozunk először azzal a későbbiek által is gyakran emlegetett összefüggéssel, amelyet egy létesítendő Nemzeti Könyvtár és Mátyás király egykori híres Corvin-könyvtára között kimutatott. Mátyás korára úgy emlékezik vissza, mint olyan időszakra, amikor volt a kor igényeinek megfelelő, gazdag könyvtárunk. Azt kívánja, hogy a híres Corvin-könyvtár siratása helyett hozzunk létre mi is egy nagy, nyilvános, könyvtárat — egy nemzeti könyvtárat, mely alapja lehet a hazai tudományos törekvéseknek.² Hogy Mátyás király könyvtárát e korban mások is gyakran emlegették, számos egyéb eset is igazolja. Ilyen volt 1791-ben pl. az a bécsi magyar újságban megjelent újságcikk is, amelynek szerzője azzal intette le *Müller* győri kölcsönkönyvtárának egy túl igényes bírálóját, hogy e kis kölcsönkönyvtár-kezdeményezést nem szabad Mátyás király könyvtárához mérni.³

Ugyancsak 1791-ben *Aranka* Györgynek egy Magyar Nyelvmívelő Társaság szükségességéről írott tervezetében szintén Mátyás király könyvtárára való hivatkozásról olvashatunk: „Azt szokták köz példa beszédben mondani: Meghólt Mátyás Király, elmúlt az Igazság. De talám inkább elmondhattuk: Meghólt Mátyás Király, és el-múlt az Hazai vagy Nemzeti Tudományról való Reménységünk. Az a születése felett fen-járó elméjű ritka Fejedelem kezdett vólt egy Királyi Bibliothekát állítani fel N. Magyar Országban, a' prédává lett; a' mi megmaradt is benne, nem az Hazában van; el vészett. Az után egész Nemzetünkben a két Hazában, nintsen egy Nemzeti azt a nevet érdemlő Gyűjtemény. Ideje volna már egyszer hozzá kezdeni, és a sok drága mojjal és Porral imitt amott küszködő darabokat, mellyek Hazánknak mintegy meg annyi elásott kintsei, az haza hasznára napfényre hozni, s egybe gyűjteni, Magyar és más közönséges Bibliothekát-is állítani.”⁴

A Mátyás király könyvtárára való hivatkozásoknak e korban több oka is volt. Részben az a népszerűség indokolja őket, amelyben utolsó nagy nemzeti uralkodónk személyének része volt a Habsburg-gyarmatosítás elleni mozgalmak idején. Másrészt miként ez *Kovachich* és *Aranka* hivatkozásaiból kitűnik, a nemzeti könyvtár szükségességének a felismerése idézte fel a múltból a Corvina emléket. Ez az emlékezés, illetve múltunk leghíresebb könyvtára emlékének és egy létesítendő nemzeti könyvtár tervének az egybekapcsolása már csak azért is indokolt volt, mert Európa sok országában a nemzeti könyvtárak a fejedelmi

magángyűjteményekből fejlődtek ki. És ha nálunk a Corvina tragikus pusztulása, valamint a történeti viszonyok következtében erre nem is kerülhetett sor, XVIII. századvégi íróink, tudósaink mégis Mátyás király könyvtárában találták meg azt a hazai hagyományt, amelynek folytatásához elérkezettnek látták az időt.

Folytathatnánk még az idézeteket e korból, felvilágosult szellemű tudósaink és íróink megjegyzéseit, de talán ezek is illusztrálják, hogy a korszak magyar értelmiségének körében milyen nagy volt az igény egy nemzeti könyvtár iránt. Hivatkozhatnánk még azokra a nyugati egyetemeket és főiskolákat látogató magyar diákokra és kint megfordult tanárainkra, tudósainkra, utazóinkra, akik külföldön kóstoltak bele abba az élménybe, amit egy-egy nyilvános könyvtár használatára jelent, és akik ott ismerték fel először ezek nagy jelentőségét a művelődés és a tudományok fejlesztése szempontjából. Felsorolhatnánk továbbá e korszak többi hazai könyvtári kezdeményezését: más főúri gyűjtemények létesítését, az egyetemi könyvtár és az első magyar kölcsönkönyvtárak alapítását; mindezek azonban ismert tények és csak azért hivatkoztunk rájuk, mert ezek mind közvetlen előzményei voltak a korszak legnagyobb magyar könyvtáralapításának, a *Széchenyi* Ferencének. A század utolsó évtizedeiben felélénkült és a felvilágosodás világnézetében megújuló magyar szellemi élet képviselői: írók, tudósok, tanárok és diákok jelentős rétege igényelte a nyilvános könyvtárakat. Ilyen előzmények után érthetőbb lesz az az élénk visszhang, a büszkeség, a tisztelet és a hálérezéseinek az a gyakori megnyilvánulása, amelyet *Széchenyi* Ferenc könyvtára alapítása 1802/3-ban kiváltott, és amelyet az alábbiakban részletesen szeretnénk ismertetni.

2.

A hazai időszaki sajtóban 1802 augusztusának végén és szeptemberének elején jelentek meg az első cikkek, amelyek hírt adtak *Széchenyi* Ferencnek arról az elhatározásáról, hogy könyvtárát a nemzetnek ajándékozza. Ismeretes, hogy *Széchenyi* 1802 márciusában folyamodott e szándékával a királyhoz; és hogy I. Ferenc június 23-i dátummal kelt elhatározásában közölte az ajánlat elfogadását. A kancellária erről július elején értesítette *Széchenyit*; a helytartótanács pedig a hónap végén közölte *Széchenyivel*, hogy a pálosok pesti épületét jelölték ki könyvtára részére. *Széchenyi* csak ezek után küldte szét az országba könyvtárának három-kötetes katalógusát, és csak ezek után jelentek meg a könyvtáralapításról szóló hírlapi közlések is, amelyekre — miként láttuk — *Osokonai* is hivatkozott.

Érdekes, hogy a hírt elsőnek nem a pesti lapok, hanem a bécsi *Magyar Hírmondó* közölte 1802 augusztus 31-i számában, pedig a közlemény Pestről keltezetten jelent meg:

„Pestről Augustus 25-dikén. Ezekben a napokban nagy örömmel hallottam, hogy Méltóságos Gróf *Széchenyi* Ferentz Ő Excellentiája, Magyar Országot, s ahoz kaptsolt Tartományokat illető, s mind a két Hazában már elhíresedett, nagy fáradtsággal, és sok költséggel szerzett ritka gyűjteményeit, mellyek könyvekben, kéz írásokban, képekben, tzimerekben, mappákban s pénzekben állanak, példás hazafisággal a Magyar Haza köz hasznára ajánlotta és ajándékozta. Ezen hazafíúi ajánlását az említett Gróf Urnak, Ő Felsége kegyelmes királyunk, kinek atyai gondoskodásával, kedves Hazánk boldogsága és ditsősége előmoz-

ditása egyedül való tárgya, Felső Nádor Ispányunk Ö Fő Hertzsege hat-
hatós közben járása által nem csak kegyesen elfogadni; hanem azon fellyül ke-
gyelmessen megengedni is méltóztatott, hogy a Gróf Urnak írásban benyújtatott
kivánságai minden pontjaiban bétellyesedjenek". A továbbiak során ismertet-
ti a cikk *Széchenyi* beadványának pontjait, majd így fejeződik be: „Így tehát
kedves Hazánknak mindennemű részeit illető Bibliotheca felállítatik, mellyben
minden Tudós Hazafi jövendőben megtalálhatja nagyobb részént mind azt, ami
eddig Hazánkról vagy Hazánkfiairól íratottat.

Egyszersmind reménylhetjük, hogy érdemes Hazánkfiak, akiknek talán
kezekben könyv, kéz-írás, pénz, vagy más ritkaság volna, melly nélkül tudniillik
még szükölködne azon Hazabeli Museum, szívesen azt által engedni fogják, s
annál is inkább, mivel a Gróf Ur köszönettel meg fogja fizetni annak az árát; amint
is eddig se sajnálotta, s nem kéméllette költségeit, tsak hogy gyűjteményeit
nevelhesse, bővíthesse.”⁵

Hosszasabban idéztük, illetve ismertettük a *Magyar Hírmondó* cikkét nem
csak azért, mert ez volt az első közlemény, amely a magyar sajtóban megjelent
Széchenyi könyvtáralapításáról, hanem azért is, mert a pesti és a pozsonyi német
lapok is — csaknem szó szerinti fordításban — lényegében e bécsi magyar lap
tudósítását vették át. Így a *Vereinigte Ofner und Pester Zeitung* szeptember 5-i
számában csaknem pontosan a *Magyar Hírmondó* cikkét veszi át — németre
fordítva.⁶ Érdekes, hogy csak a végét hagyja el: a bécsi magyar újság pesti
tudósítójának a felhívását a könyvtár további gyarapítására. A *Pressburger Zeitung*
két nappal később, a szeptember 7-i számában, az előzőkhöz hasonlóan, szintén
a címlapon hozza a könyvtáralapításról szóló közleményt.⁷ Tartalmilag csak
annyiban különbözik az előzőktől, hogy összevontabban és rövidebben közli az
eseményt. Eredetibb megfogalmazású és az eddigiekhez képest újat is mond a
Zeitschrift von und für Ungern 1802. II. kötetének 2. füzetében megjelent cikke.⁸
Ez már arról is tud, hogy a gyűjteményt eddigi helyéről „Zinkendorf”-ból (Nagy-
Cenk) — ahol eddig is nyitva állt a magyar irodalmárok előtt — Pestre szállítják,
az egykori szeminárium épületbe. Kiemeli, hogy itt a könyvtár nyilvános hasz-
nálata nagyon meg lesz könnyítve: „... Sie wird bald von Zinkendorf, wo sie
bisher schon zum Gebrauche der ungarischen Literatoren offen stand, hieher
nach Pesth gebracht, und in dem ehemaligen Seminariums-Gebäude besonders
aufgestellt werden. Durch die Anstellung eines Bibliothekars, eines Canzellisten,
u. eines Dieners dabey, wird die öffentliche Benutzung derselben sehr erleichtert
werden...”

Mint láttuk tehát, *Széchenyi* elhatározásáról, mellyel könyvtárát a nemzet-
nek ajándékozta, csaknem valamennyi korabeli lapunk vezető helyen emléke-
zett meg. A leglelkesebb hangon a bécsi *Magyar Hírmondó* írt, a német lapok
inkább csak a tényeket rögzítették.

A hazai sajtó a továbbiakban is foglalkozott a könyvtárral. Hírt adott a
vele kapcsolatos újabb fejleményekről és személyi kinevezésekről. Így a *Zeitschrift
von und für Ungern* 1802. II. kötetének harmadik füzetében közölte *Miller* könyv-
tárosi kinevezését.⁹ Bár a folyóirat megjelenésének pontos dátumát nem ismer-
jük, minden bizonnyal friss értesülései lehettek, hiszen még 1802-ben közölte
Széchenyi november-végi elhatározását *Miller* kinevezéséről, miközben melegen
emlékezett meg róla:

„Der gewiss sehr ehrenvolle Posten eines Custos der durch Se. Exc. den

Grafen Franz Széchényi gestifteten National Bibliothek, welchen nach der von Gr. Majestät erhaltenen Bewilligung, Seine Excellenz der Hr. Graf bey seinen Lebzeiten, und hernach seine Nachkommen, zu besetzen das Recht haben, ist nun zur Freude aller Literatoren, Hrn. Jacob Ferdinand von Miller, ehemaligen Professor der Statistik an der kön. Akademie zu Grosswardein, und kön. Bücher Revisor daselbst, so wie auch in mehreren Comitaten der Gerichts Tafel Beysitzer, verliehen worden. Die ausgebreiteten Kenntnisse, die dieser durch seine Schriften in der gelehrten Welt rühmlich bekannte Literator besitzt, seine Liebe und Eifer für die ungarische Literatur, so wie seine humane Denkkungs Art, rechtfertigen ganz die Wahl, wodurch er zum *ersten ungrischen* National Bibliothekar ernannt wurde". E közlemény meglelékezett még Petravich Ignác kancellistai kinevezéséről is.

Mint ismeretes, *Miller és Petravich* hivatali eskütételére 1803. febr. 6-án került sor a nádori kancellárián, a levéltár, valamint az egyetemi könyvtár képviselőjének jelenlétében. Erről az aktusról is beszámoltak újságjaink.

Elsőnek a pest-budai német újság, a *Vereinigte Ofner und Pester Zeitung* február 17-i számában jelent meg tudósítás az eseményről.¹⁰ Ebben a címlapon kezdődő és mintegy másfél hasábra terjedő cikkben leírást olvashatunk magáról az eskü szertartásáról és rövid jellemzést a könyvtár újonnan kinevezett két könyvtárosáról:

„... Es versammelten sich daher den 6. dieses um 11 Uhr alle Mitglieder der Palatinal-Kanzley, und des Regnicolar-Archivs, mit dem die Regnicolar-Bibliothek in Verbindung, und in gleicher Kathegorie stehet, in der königlichen Residenz. Dort wurde in Gegenwart des sämtlichen Personals zu erst von dem Aufseher des Bücher-Saals, dann von dessen Gehilfen der Eid feyerlich angenommen. Die Aufsicht der ganzen Sammlung von Büchern, Handschriften, Landkarten, Portraits, Kupferstichen, Münzen, Waffen, und anderen derley Kostbarkeiten ist mit seiner Majestät Genehmigung von ihren unsterblichen Stifter, dem verdienstvollen hungarischen Polyhistor edlen Herrn Jakob Ferdinand von Miller, Gerichts—Beysitzer in mehrern Gespannschaften anvertrauet worden. Er ist in Ofen geboren, und hat die müssige Stunden bey seinen jemahligen Lehramt der Statistik, und königlichen Bücher-Revisorat zu Grosswardein auf gelehrte Abhandlungen, vorzüglich aus der vaterländischen Geschichte, Politik, und Rechte verwendet, deren einige bereits in Druck erschienen, aber noch mehrere nur als Handschriften bekannt sind. Sein einsichtsvoller, und munterer Geist zeigt einen reelen Gelehrten; dabey aber auch einen angenehmen Gesellschafter. Ihm ist ein junger, belesener, und gut gesitteter Mann, Herr Ignatz von Petravitsch, der an den Katalog dieser vortreflichen Bibliothek als Mitarbeiter, und auch als Erzieher im Gräfllich Széchényischen Hause sich schon ausgezeichnet hat, zugetheilet worden.” — A cikk befejező mondata is azt bizonyítja — az előbb felsorolt elismerések után — hogy a pest-budai újság szerencsésnek tartotta a könyvtárosok személyének megválasztását a könyvtár jövője szempontjából:

„Mann kann sich von der glücklichen Wahl, die auf diese zwey rechtschaffene Männer fiel, den erwünschten Fortgang des Instituts versprechen.”

A *Pressburger Zeitung* február 23-i számában szintén hírt adott az eskütételről, de — ezúttal is — csak nagyon röviden: mindössze egy 12 soros közleményben.¹¹

Ezúttal a *Magyar Hírmondó* közölte legkésőbbben a hírt: több mint egy héttel később, mint a budai újság. Ez azt is jelenti, — miként ezt a két lap tudósításainak egybevetése is bizonyítja — hogy most fordítva történt, mint a könyvtár-alapításról beszámoló híreknél: ezúttal úgy látszik a *Magyar Hírmondó* cikke vezethető vissza a német lap közleményére, ha annak nem is szó szerinti átvétele:

„Budáról, Febr. 5-dikén. Már közelget az idő, hogy az Ország közepében a tudományok tárháza felnyitassék. Ma esküdtek fel a Nemzeti Bibliothecának jövődöbeli Gondviselői, a Nádor Ispány Ő Királyi Hertzegsége Kantzelláriájának Directora Mélt. Boros Lajos Ő Nagysága, és az Ország Archivumának Tisztjei jelenlétében.”

A *Magyar Hírmondó* is bemutatja olvasóinak *Millert* és *Petravichot*:

„A Fő Gondviselő (Custos) Tekintetes Miller Ferdinánd Ur, aki Budán Nemes vérből származván, már korán a tudományok szeretetét nyilván kimutatta; utóbb Nagy Váradon az Akadémiában, a Históriainak és Statisztikának tanításait több esztendőig ditséretesen folytatta. Hosszas fáradozásai, s tudós munkái által pedig magának nagy hírt szerezvén, ugyan ott Királyi Könyvvizsgáló hivatalt, és több N. Vármegyékben Törvényes Tábla Bíróságot viselt. — Ennek segédje (Cancellista) Nemes Petrovits Ignácz Ur, kit búzgó hazafiúságán, s tudományokbeli ismeretein kívül az is igen ajánl, hogy azon ajándék Bibliotecát közelebről ismeri. —

Ezekre az Érdemes Hazafiakra méltóztatott Ő Excellentiája Gróf Szétsényi Ferentz, hazafiúi áldozatjának gondviselését legelőször bizni. Melly választás, valamint ezeknek nagy ditsőgéekre válik, úgy szinte újabb bizonyága, hogy említett Fő Méltóságú Gróf, amit böltsen kezdett, állandó figyelmetességgel tudja végtzéljára igazgatni.”

Megemlékezett még erről az eskütételről a *Zeitschrift von und für Ungern* 1803. III. kötetének első füzeté is.¹³

Az eddigiekből is kitűnik, hogy lapjaink a könyvtár szempontjából jelentős eseményekkel foglalkoztak elsősorban. Hírt adtak az alapítás és az ajándékozás tényéről, *Miller* és *Petravich* kinevezéséről, majd eskütételükről. Érdekes, hogy e sor nem folytatódik azzal, amit várnánk: a könyvtár 1803 dec. 10-i ünnepélyes megnyitására nem számoltak be; de mégis számos közlemény és cikk foglalkozott továbbra is a nemzeti könyvtárral. E cikkek főleg arról adtak hírt, hogy kik követték *Széchenyi* példáját, és kik gyarapították saját munkáik felajánlása révén a nemzeti könyvtárat.

Láttuk már a nemzeti könyvtár alapításáról elsőként beszámoló közleményben, a *Magyar Hírmondó* 1802 augusztus 31-i számában közölt pesti tudósítás végén azt a felhívást, amely a magyar társadalomtól *Széchenyi* gyűjteményének a kiegészítését kérte. E felhívás eredményességéhez hozzájárulhatott, hogy az a kor legolvasottabb magyar lapjában jelent meg. Ami az eredményességét illeti: bizonyítékul szolgálhatnak azok az újságcikkek, amelyek az ország minden részéből, a legkülönbözőbb rétegekből származó, és a nemzeti könyvtárnak eljuttatott könyvadományokról adtak hírt. Ismeretes, hogy *Széchenyi* maga szorgalmazta azt, hogy az adományozók neve belekerüljön a lapokba, hogy ezzel másoknak is ösztönzést adjon a könyvtár teljesebbé tételére.¹⁴ És ahogy a könyvtár megalapítása hírének elterjedésében — miként *Csokonainál* láttuk — nem kis szerepe volt az időszaki sajtónak, ugyanúgy a könyvtár kiegészítésére törekvő

társadalmi megmozdulásnak is legjobb szervezői az újságok és a folyóiratok voltak.

E mozgalomnak a társadalom széles köreire való kiterjedését talán legjobban az a tény jelképezi, hogy — miként a könyvtár történetéből ismeretes — az első adományozó *Kindi Mátvás* szücs mester volt. Jellemző az a kommentár, amit ezzel kapcsolatban írt a *Magyar Hírmondó*: „Mit nem adna Hazájának illy nemes lelkű Hazafi, aki tsekély vagyonyját olly nagy készséggel feláldozta? Ó! városiak, a tudományoknak, és mesterségeknek hív dajkái, ne szűnjetek meg a Hazafiúságból származó ditsőségre, tartós igyekezettel törekedni. Boldog Haza! mellynek minden rendbéli fiait egyaránt lelkesíti a tudományok szeretete, és a józan megvilágosodás egyaránt gyullasztja a Hazafiságra!”¹⁵ A másik bécsi lap a *Magyar Kurir* is többször közölte azoknak a nevét, akik könyvekkel, kézírataikkal gazdagították a Nemzeti Könyvtárat. Így pl. a lap 1803. július 12-i számában ezt írják:

„Pestről, Június 27-ik napján, 1803. A tudós Hazánkfiai, és más magyar Literaturának előmozdítóji az Országnak nemzeti Könyvházát vagy kézírásokkal, vagy könyvekkel kezdenek gazdagítani.”¹⁶ Az adományozók közt említi a cikk többek között Baróti Szabó Dávid, Szerdahelyi György és Tessedik Sámuel nevét. Az aug. 5-i számban pedig ismét hasonlót olvashatunk: „Az a nemzeti rakott könyvtár, mellyet nagy méltóságú Gr. Szecsényi Ferencz Ó Excellentiája, mint a Tudományoknak és Tudósoknak valóságos pártfogója és felsegállója, sok esztendőök alatt és sok költséggel öszve gyűjtött, s végtére a nemzet köz hasznára az Országnak ajándékozván, Pesten le tett, nem tsak az erre rendelt fundusból, hanem a tudós hazafiaknak adakozóságokból is, szembetűnőképen szaporodik.”¹⁷ Majd felsorolja a legújabb ajándékozók neveit és a könyvtárnak elküldött könyvek címeit. A *Zeitschrift von und für Ungern* c. folyóirat szintén többször hírt adott azokról, akik saját könyvekkel gyarapították a könyvtár állományát és ilyenféleképpen buzdította olvasóit a példa követésére: „Diese schönén Beyträge glauben wir um desto mehr dem literärischen ungrischen Publikum anzeigen zu müssen, da wir gewiss hoffen, dass dadurch auch andere patriotisch gesinnte Männer aufgemuntert werden dürften, auf eine gleiche Art zu Vervollständigung jenes National-Schatzes beyzutragen.”¹⁸

3.

A nemzeti könyvtárunk megalapítását követő sajtóviasszhang — amelyet a fentiekben igyekeztünk bemutatni — egyrészt tükrözi a magyar társadalom egy rétegének igényét egy a kor követelményeinek megfelelő könyvtár iránt; másrészt azonban azt is bizonyítja, hogy az érdeklődés felkeltésében és kiszélesítésében maga a sajtó is szerepet játszott. Láttuk, hogy az igény egy rétegnél már régebben is megvolt: felvilágosult világnézetű íróink, tudósaink a Corvinára emlékezve többször hangot adtak annak a követelésnek, hogy a jelenben is szükség van egy nagy, nyilvános könyvtárra. És amikor *Széchenyi* Ferenc felajánlotta gyűjteményét a nemzetnek, a hazai sajtó híradásai és kommentárai nyomán még többen ismerték fel egy ilyen könyvtár jelentőségét: a társadalom különböző rétegeiből egymás-után jelentkeztek felajánlások, melyekkel a nemzeti könyvtár gyűjteményét akarták kiegészíteni. És miként a korabeli sajtóhangokból is kiderül: szinte ugyanolyan tisztelettel beszéltek az újonnan létesített Nemzeti

Könyvtárunkról, mint ahogyan régebben Mátyás király egykori híres könyvtárára emlékeztek vissza. Ez a tisztelet — *Csokonainál* csakúgy, mint a korabeli újság-cikkekben — az alapító *Széchenyi* Ferenc mellett, a nemzeti művelődésben és tudományos életben jelentős szerepre hivatott gyűjteménynek is szólt.

Jegyzetek

1. *Csokonai levele Széchenyi Ferenchez*. 1802. szept. 24. — Idézi: *Kollányi Ferenc: A Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi Országos Könyvtára 1802—1902*. Bp. 1905. 71. l.
2. *Kollányi*: i. m. 46—47. l.
3. *Hadi és Más Nevezetes Történetek*. 1791. júl. 1. 5—6. l.
4. *Aranka György*: Magyar Nyelv Mívelő Társaság fel-állításáról Rajzolat az Haza Fel-séges Rendeihez. 5 l. Koll. a Magyar Musa 1789. évf.-ban. OSzK Hírlaptár 1.294.
5. *Magyar Hirmondó*. 1802. aug. 31. .
6. *Vereinigte Ofner und Pester Zeitung*. 1802. szept. 5. 869. l.
7. *Pressburger Zeitung*. 1802. szept. 7. 777. l.
8. *Zeitschrift von und für Ungern*. 1802. II. 231. l. Említi: *Szinnyei*: Rep. I. 1081. l.
9. *Zeitschrift von und für Ungern*. 1802. II. 358—359. l.
10. *Vereinigte Ofner und Pester Zeitung*. 1803. febr. 17. 159—160. l.
11. *Pressburger Zeitung*. 1803. febr. 23.
12. *Magyar Hirmondó*. 1803. febr. 25. I. 233—234. l.
13. *Zeitschrift von und für Ungern*. 1803. III. 125—126. l.
14. *Kollányi*: i. m. 97. l.
15. *Magyar Hirmondó* 1803. jan. 25. 98—99. l. E cikket *Kollányi* is közli i. m. 95. l.
16. *Magyar Kurir*. 1803. júl. 12. III. 63. l.
17. *Magyar Kurir*. 1803. aug. 5. III. 174—176. l.
18. *Zeitschrift von und für Ungern*. 1803. III. 335. l., valamint: 1803. IV. 60, 129, 267, 325, VI. 195, 384. l. Idézi: *Kollányi*: i. m. 97. l.

Widerhall der Gründung der Nationalbibliothek in der zeitgenössischen ungarischen Presse

G. KÓKAY

Die Gründung der Nationalbibliothek im Jahre 1802 fand bei der zeitgenössischen ungarischen Gesellschaft lebhafte Aufnahme: Schriftsteller und Gelehrte äußerten sich einstimmig anerkennend über die Bibliotheksgründung *Ferenc Széchényis*. Auch die Presse äußerte ihren Beifall: zahlreiche Zeitungsartikel befaßten sich mit der Gründung der ungarischen Nationalbibliothek, ja was noch mehr — wie sich dies aus dem Briefe *Csokonais*, des großen ungarischen Dichters aus der Zeit der Aufklärung an *Ferenc Széchényi* herausstellt —, erfuhr ein großer Teil der Gesellschaft dieses wichtige kulturelle Ereignis nur aus den Artikeln der damaligen Presse. Die die Geschichte der Bibliothek behandelnden Werke, sowie Bibliographien und Nachschlagverzeichnisse erwähnen diese Pressveröffentlichungen nur zum Teil. Der Verfasser gibt den mit der Bibliotheksgründung *Ferenc Széchényis* verbundenen Pressewiderhall ausführlich bekannt. Derselbe beweist, daß die ungarische Gesellschaft einen Anspruch auf eine zeitgemäße Nationalbibliothek hatte und die Erfüllung dieses Anspruchs bei ihr eine günstige Aufnahme fand. Um diesen vorteilhaften Pressewiderhall verständlich zu machen, befaßt sich der Aufsatz kurz mit den früheren, Ende des XVIII. Jahrhunderts erfolgten Äußerungen, die ähnliche Ansprüche bestätigten. Nach diesen Äußerungen sahen die Zeitgenossen in der zu gründenden Nationalbibliothek die Nachfolgerin der berühmten *Corvina-Bibliothek* des Königs *Matthias*. Die angeführten Zeitungsartikel beweisen, daß man sich über die Neugründung genau so stolz und achtungsvoll äußerte, wie man sich an die weltberühmte Bibliothek des Königs *Matthias* erinnerte.